

Юрій Федькович (1834-1888)

План

1. Доля Буковинської України
2. Біографічні відомості.
3. Літературна творчість Ю. Федьковича як зачинателя нової української літератури на Буковині: поезія; проза; історія у творах письменника.

Література

1. Гуць Г. З історії сусідніх культур: Про дружбу німецького поета Нойбауера і Юрія Федьковича, 2 пол. XIX ст. / Ганна Гуць // Вітчизна. – 1973. – № 4. – С. 185-189.
2. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст. / І. Денисюк. – Львів, 1999. – С. 81-89.
3. Історія української літератури XIX ст.: у 3-х кн. – Кн. 2 // За ред. М. Яценка. – К., 1996. – С. 319-351.
4. Ковалець Л. Юрій Федькович: Історія розвитку творчої індивідуальності письменника: монографія / Л. Ковалець. – К.: Академія, 2011. – 440 с.
5. Нечиталюк М. Буковинський Кобзар / М. Нечиталюк, Ю. Федькович / Твори: у 2-х т. – Т. 1. – К., 1984. – С. 5-19.
6. Франко І. «Осип-Юрій Федькович», «Молодий вік Осипа Федьковича», «Осип Гординський Федькович». Твори: у 50-ти т. / Іван Франко. – Т. 27. – С. 37-40; 149-165; 177-180.

Син буковинського краю, самобутній поет, прозаїк, драматург Ю. Федькович зажив слави «Буковинського Соловія», «Буковинського Кобзаря». Він став першим професійним поетом Буковини, першим із тих, хто заговорив про національну свідомість буковинців. Ось чому головний університет буковинського краю в Чернівцях носить ім'я Юрія Федьковича, а бронзовий пам'ятник поетові в його рідному селі Сторонці-Путилові (нині – райцентр Чернівецької області Путила) потопає у квітах. Ця місцевість стала центром традиційного гуцульського фестивалю, на який приїздять гуцули з усього світу.

Юрій Адальбертович Федькович (повне ім'я і прізвище – Осип Домінік Гординський де Федькович; ім'я Юрій прибрав у зрілому віці, після виходу з армії, прийнявши православ'я) народився 8 серпня 1834 р. у с. Сторонці-Путилові, що розкинулося в мальовничій гористій частині Буковини, яку називають Гуцульщиною. У вузькій долині шуміла річка Путилівка, на лівому березі якої, в тіні смерек, стояла батьківська оселя. «Федькович, – писав Денис Лукіянович, – прийшов на світ і зріс у гуцульських горах... Які ті гори чудові, може знати тільки той, хто їх бачив і побув у них. А хто в горах жив, той тужить за ними і не може їх забути, як рідної мами». Краса рідної землі назавжди увійшли в мистецький світ Федьковича, пронизала його твори: «Нема й нема кращого світа понад гуцульські гори. Небо над ними чисте, як дорогий камінь, смеречина зеленіє як в зимі, так літі, пташка не втихає, а хрещатий барвінок стелиться по шовкових травах, що цілу Буковину своїми запахами обвіяли».

Не від батька, шляхтича за походженням, управителя панського маєтку Адальберта Гординського де Федьковича, а від простих, але душевно багатих людей пройнявся майбутній митець народним розумінням правди і кривди, добра і зла. Дитячий світ хлопця був нерозривно пов'язаний з матір'ю Анною – неписьменною, але доброю, щирою, працьовитою жінкою, яка не цуралася простих селян-гуцулів, говорила лише по-українськи і передала синові любов та шану до рідної мови. Від старшої сестри Марії Юрій перейняв багато казок, пісень, історичних переказів. Про сестру односельці згадували: «А співачка була! Такої не було на всі гори. Як було заспіває, то камінне плакало, не то люди!».

Навчався Юрій у приватного вчителя в сусідньому селі Киселиці, а пізніше – в німецькій нижній реальній школі у Чернівцях. Закінчити її не вдалося, бо над краєм 1848 р. прокотилося селянське повстання під проводом Лук'яна Кобилиці. У спогадах Ю. Федькович писав: «Нашу хату зруйнували, наше господарство спустошили, сплюндрували». Після придушення повстання брат Юрія – Іван, рятуючись від переслідувань, виїхав до Молдавії, а за ним подався «хліба собі глядіти» і чотирнадцятилітній Юрій. Працював, на кусок хліба заробляючи, спочатку в землеміра, а потім в аптекаря, розширював свій кругозір самоосвітою, робив перші кроки на ниві поетичної творчості. Вірші писав німецькою мовою, бо вчився в німецькій школі, «знав тільки німецьких поетів і читав самі тільки німецькі книжки».

Соціальні контрасти оточуючої дійсності розкрилися перед ним своїми непривабливими рисами уже в молоді роки. Ця дійсність все більше гнітила його, полишала в чуйнім серці все нові і нові карби, спонукала до роздумів над власною і народною долею й, зрештою, заставила стати на боротьбу проти зла та неправди, утверджуваних тогочасним соціально-політичним устроєм.

Восени 1852 р. за наполяганням батька Ю. Федькович змушений був вступити до цісарської армії, вийти на «темну дорогу» свого життя. Почалася ненависна жовнірська служба, що тривала понад 10 років, підриваючи фізичні сили «бідного жовняра, а з роду простого мужика», завдаючи йому важких душевних ран. Десятирічна служба у війську – найтяжчий період у його житті. Любив Федькович свої зелені гори, а зла недоля закинула його в далекі чужі краї, жовнірською уніформною здавила його співацьке серце. Єдиною його розрадою були щирі розмови з «простими вояками».

У складі 41-го полку Федькович брав участь у поході до Італії під час австро-італо-французької війни 1859 року. Саме тоді, напередодні битви, він написав перший свій вірш українською мовою «Нічліг». Того ж року вперше ознайомився з творчістю наддніпрянських письменників. Велике враження справили на нього твори Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка, Марка Вовчка: «Нема в нас сонця, як Тарас, нема місяця, як Квітка, нема зіроньки, як наша Марковичка», – захоплено писав Ю. Федькович в листі до Д. Танячкєвича. Одночасно поет критично поставився до писань П. Куліша: «...Я его не можу читати... скоро зачну го читати, то якось мені, гей бих під шрубамі був, – усе мені на гадку набивається, що Куліш дуже учений, але не знає ще серце свого народу».

Звідси випливає, що Ю. Федькович важливими критеріями цінності художніх творів вважав демократизм, ідейність, народність. Саме тому буковинський співець поставився з таким пієтетом до творчості Т. Шевченка, який став для нього духовним поводитирем, літературним учителем, відкрив красу українського поетичного слова. У нього Ю. Федькович вчився громадянської мужності, полум'яного патріотизму, тонкощів поетичної майстерності.

Після італійського походу Ю. Федькович прибув з частиною полку до Чернівців. Півторарічне перебування у цьому місті було надзвичайно важливим для формування літературно-естетичних поглядів письменника. Він налагодив контакти з кількома українськими і німецькими літераторами, познайомився з активним учасником революційних подій 1848 р. у Відні, прогресивним німецьким поетом Ернстом Нойбауером, роль якого у становленні Ю. Федьковича як поета була досить значною. Він надав молодому письменнику моральну підтримку, вселив віру в поетичне покликання, ввів буковинського митця в коло своїх знайомих, серед яких була й Емілія Марошані, в котру Ю. Федькович палко закохався (вірш «Душко моя розмаїта»). Через неможливість сплатити перед одруженням значну суму грошей – закохані розлучилися. Ю. Федькович був однолюбом, а тому залишився самотнім до смерті.

1861 р. сім віршів українською мовою було надруковано під назвою «Жовнярські думи» в додатку до брошури А. Кобилянського «Слово на слово до редактора «Слова». Зазвучав свіжий, сумовитий, задушевний, чистий, немов вода у Довбушевій криниці, голос співця. Саме тоді Ю. Федькович започаткував розвиток реалістичної української культури на Буковині, став виразником дум і прагнень трудового народу, свідомо поставив своє слово на сторожі «малих отих рабів німих».

Стати на шлях служіння українським словом трудовому народові йому допомогли представники прогресивної молоді – К. Горбаль, А. Кобилянський, Д. Танячкевич.

У 1862 р. у Львові виходить перша збірка «Поезій Йосифа Федьковича». Вони засвідчили, що в українську літературу прийшов талановитий, самобутній поет, який, ставши продовжувачем традицій Т. Шевченка, започаткував на Буковині народну літературу. У час виходу своєї першої збірки поезії Ю. Федькович перебував у глухому угорському містечку Кезді-Васаргелі. Він рвався «межи свої люди», щоб служити «гаряче улюбленому народові пісню і співом». Ця збірка, як зазначав І. Франко, «сталася дійсною основою слави Юрія Федьковича».

Письменник багато зробив у справі популяризації української народної пісні. 1862 р. він опублікував сім перекладів українських пісень німецькою мовою, захоплено відгукувався про музичну обдарованість українського народу: «Бо й справді, – писав він у передмові до німецьких перекладів українських пісень, – кожний парубок, кожне сільське дівча переливає свої почуття у пісні, з яких переважно віє найвища поезія... Чи не є це доказом, якими благородними, якими глибокими почуттями сповнений той народ?» У

наступні роки він продовжував знайомити німецькомовних читачів з перлинами українського фольклору. Ю. Федькович вважав, що література має бути доступною широким народним колам, повинна допомагати простим людям долати соціальні перешкоди, сприяти зростанню свідомості трудящих. Його заповітним бажанням було:

Аби наша пісня і слава
Повік гомоніла
І нас далі загрівала,
Як доси нас гріла!

Зв'язок ранньої поезії Ю. Федьковича з фольклорною стихією був надзвичайно тісний. Згадаймо перший куплет пісні «Як засядем, браття, коло чари», творцем якої був Ю. Федькович:

Як засядем, браття, коло чари,
Як засядем, браття, при меду,
То най ідуть турки та татари,
А я навіть вухом не веду.

Приспів:

Кришталева чара,
Срібная креш,
Пити чи не пити –
Все помреш!
Кришталева чара,
Срібнеє дно,
Пити чи не пити –
Все одно.

1863 року Ю. Федькович нарешті вирвався з цісарської армії і повернувся до рідного села (всі три сестри померли, а через кілька місяців – і мати). Він скинув блискучу офіцерську форму й одягнув гуцульський сардак. Вдихав жадібно гірське повітря, милувався Чорногорою, а серце кривавилося народним та власним горем.

Смерть матері ще більш ускладнила становище поета. 24 січня 1864 р. він писав у листі до Д. Танячкевича: «У суботу по Новому році поховав я свою неньку стареньку, ту мученицю-удову, а сам оставсь сиротою навіки... аж тепер я знаю як то люди плачуть!».

З простими людьми ділився Ю. Федькович своїм нещастям, знаходив у їхній мові розраду для себе. Не відрізнявся від них ні мовою, ні одягом, ні звичаями. Ось як він описував свій зовнішній вигляд: «...Волос довгий, вус підстрижений; у будень ходжу собі у постолах, у сивих гачах, в байбараці з голубими шнурами, в угорськiм капелюсі, а в неділю – в чоботях, в чирчикових гачах, в прошиванiм сардаці, в кресані з бляхою та з огальоном, сорочка вишивана, а черес новий у 5 пряжок».

Пани, чиновники намагалися принизити письменника, називали його «простим Федьком», «лайдаком», «хлопом». Їм у відповідь Ю. Федькович заявив:

Я ж бо тебе не звержуся,

Руський мій сардаче, –
Тепер аж я заспіваю,
Тепер аж заплачу,
Бо маю ся в що уперти!
Широкої поли, –
Не скину тя, мій сардаче,
Ніколи, ніколи!

У простих людях Ю. Федькович вбачав носіїв народної мудрості, високих принципів моралі, душевної краси, естетичної принадності.

Багато зусиль доклав письменник, щоб поширити освіту серед трудящих. Він був шкільним інспектором, виступав за навчання в школі рідною мовою, склав «Буквар для господарських діток на Буковині», читанку, співаник. В ім'я «великої долі» народної змагався, працював, творив, долав неймовірні труднощі, виступаючи на захист буковинських селян у т. зв. сервітутовому процесі (за право сільських громад користуватися лісами й пасовиськами). Його обирали війтом, депутатом до крайового сейму, працював шкільним інспектором у Вижниці.

1867-1868 рр. у Коломиї вийшли друком дві збірки «Поезії Ю. Городенчука-Федьковича» (у трьох випусках), що не здобули визнання, на яке заслуговували (тут була оприлюднена й поема «Дезертир»).

Творчість Ю. Федьковича досить широка за обсягом, але не рівноцінна за своїм ідейно-художнім змістом. Пісня супроводжувала поета від раннього дитинства до останніх років життя. Про народнопісенну основу своєї творчості співець чітко сказав у вірші «На день добрий»:

Бо мене мати бай породила,
Де вірли воду пили,
Навчила мене бай співаночок
Сто дватцять і чотири.
Бо мене мати бай породила
У полі край Дунаю
Та й сказала ми: співай, синочку,
Та як соловії в гаю.

На думку Ю. Федьковича, поетичної майстерності можна домогтися, тільки припавши до багатющих скарбів фольклору. Сам поет на зразок народних пісень, за їхніми мотивами, образами написав чимало оригінальних віршів. З цього приводу О. Романець справедливо відзначив: «...Свої перші вірші він почав складати ще тоді, коли й уяви не мав про існування українського письменства, ба навіть абетки української не знав. Як поет він народився з народної пісні».

Та життєва дорога письменника не була легкою. Чотирнадцять «чорних» місяців (1872-1873) письменник змушений був тягти лямку каторжних робіт у Львові – писати різні моралізаторсько-церковні оповіді, духовні і фізичні сили виснажувалися. Знову і знову він переконувався, що «лиш в простім стані добре серце, гонор, поезію найти можна, а інде? – рідко або ніколи».

Приглушена у Львові творча іскра ще раз спалахнула в Путилові: поет підготував збірку «Дикі думи» (1877). Усе частіше він звертав погляд у бік Наддніпрянської України, мріяв надрукувати там твори. І слава про буковинського співця докотилася до берегів старого Дніпра-Славутича. 1876 р. у Києві вийшли у світ «Повісті Осипа Федьковича». Його слово ставало надбанням всього українського народу, а упорядник збірки М. Драгоманов поставив його поряд з «найбільш любимими писателями» України. «Творчість Ю. Федьковича у її вершинних проявах є цінним надбанням прогресивної української літератури. Вона має значний вплив, – як казав М. Рильський, – на утвердження і розвиток реалізму й народності в літературі на західноукраїнських землях, вселяла в серці буковинців та галичан почуття братерської єдності і спільності з Наддніпрянською Україною. Письменник, як справжній патріот свого народу, не поділяв сепаратистських ідей буржуазних націоналістів про відмежування Галичини, Буковини й Закарпаття від єдинокровних братів з Дніпра».

Проте постійні цькування, переслідування, грубі нападки реакційної преси підточували здоров'я митця, розхитували його нервову систему, підривали творчі сили.

У задушливій атмосфері гніту, не маючи підтримки з боку буржуазної інтелігенції, письменник впав у відчай та зневіру і вирішив назавжди відійти від літературної діяльності. 1876 р. він переїхав до Чернівців і на багато років замкнувся у чотирьох стінах своєї хати, усунувся від активного громадсько-культурного життя. Йому було дуже важко, «велика тяж... серце давила» (С. Воробкевич). Часто роздумував над долею своїх віршів, що розгубилися десь по редакціях віденських, львівських, чернівецьких газет.

На схилі життя він відновив літературно-творчу діяльність. У 1885 р. став редактором українськомовної газети «Буковина» і надав їй демократичного спрямування. На сторінках цієї газети від 16 травня 1886 р. були надруковані такі знамениті, актуальні й нині рядки: «Ми мусимо раз і назавжди покинути наш смішний і для нас пагубний сепаратизм, ради котрого ми в закутку й відділено дотепер жили, як якась нова, себто якась «буковинська нація», і мусимо починати жити якоби одним духом і одним тілом з прочим руським народом».

1886 р. в Чернівцях було відзначено 25-річчя літературної діяльності письменника. «Федькович – се талант переважно ліричний, – писав І. Франко, – всі його повісті, всі найкращі його поезії, нав'язні теплими, індивідуальними чуттями самого автора, так і здається, що автор співає і розказує всюди про те, що сам бачив, сам найглибшими нервами душі прочув. І в тім іменно лежить чаруюча сила його поезії, в тім лежить запорука її живучості, доки живе наша мова. Ю. Федькович вложив в свою поезію найкращу частину «свої душі», а така поезія не вмирає, не пропадає...» І сьогодні живе краща частина творчої спадщини Ю. Федьковича – талановитого, оригінального поета і прозаїка, який до І. Франка був на західноукраїнських землях найвидатнішим письменником.

Ю. Федькович одним із перших в українській літературі перекладав німецьку класику («Лісовий цар» Гете, «Полонинський стрілець» Шіллера,

«Лорелай» Гейне, «Проклін співця» Уланда тощо). Особливо він цікавився творчістю геніального англійського драматурга Шекспіра, перекладав його п'єси («Гамлет», «Макбет»). Великої популярності набула у свій час вільна переробка Федьковича «Як козам роги виправляють» комедії Шекспіра «Приборкання непокірної».

Дбаючи про розвиток літератури для дітей, Ю. Федькович дав майстерні переклади та переробки казок братів Грімм («Пастушка гусей», «Тернова рожечка», «Хоробрий кравчик») і Гауфа («Розповідь про малого Мука») тощо. Його переклади збагачували тематику, жанри, а головне – залучали широкі читацькі кола до ознайомлення із поетичним надбанням інших народів.

Останні роки життя Ю. Федьковича позначені напруженою працею. З-під його пера вийшли оригінальні вірші «До ліри», «Наші старі», «На Новий рік», нові редакції драматичних творів. Він цікавиться астрологією, пише трактат німецькою мовою про вплив небесних світил на людську долю.

Та важкі умови життя підірвали його здоров'я. Висловлюючи своє останнє бажання, Ю. Федькович писав: «Любляче серце і ніжні руки прошу посадити на гробі та навколо нього ялинку, рожі і барвінок, щоб мило було спочити. В головах класти мені не хрест, а ялину! Хрестів у своєму житті я мав досить».

11 січня 1888 р. навіки затихло втомлене серце буковинського співця. Селяни-гуцули гірко оплакували «свого батька Федьковича». Д. Лукіянович на основі свідчень очевидців розповів, що під час похорону «якась удова з плачем пригорнулася до сирої землі і приповілася, що Федькович рятував її з дітьми. А треба знати, що він сам умер у недостатках, у чужій хаті».

Рідну Гуцульщину, Буковину Ю. Федькович вважав частиною України, батьківщиною українського народу. У листі до К. Горбала про свою найбільшу любов він скаже так: «Я наш нарід усім серцем люблю, і душа моя віщує, що його велика доля жде». Про це ж і його передсмертний вірш-зізнання:

Я люблю мою Русь-Україну,
Я вірю в її будучину;
В тій то надії я живу й умру...

Мотиви поетичної творчості

За чарівну силу поетичного слова, глибоку правдивість і справжню народність, за щирю любов до народу й жагучу ненависть до всіх його поневолювачів, за святу віру у велику долю, яка жде його народ, І. Франко назвав Ю. Федьковича «найбільшим поетом зеленої Буковини», «буковинським Кобзарем».

У ранніх поезіях Ю. Федьковича виокремилось кілька тем, до яких поет потім не раз повертатиметься. Одна з них – «жовнірська» тема. Сумовитий настрій, навіяний розставанням з усім дорогим, туга за рідним краєм, мотив передсмертного прощання з матір'ю і смерті на полі бою домінують у поезіях «Нічліг», «Виправа в поле», «У Вероні», «Під Маджентов». І тематикою, і поетичною формою ці поезії, як і інші, дуже близькі до ліричних народних пісень, що забезпечило їм широку популярність. Гарне знання вояцького життя з його трагедіями, сердечна приязнь із земляками-жовнірами сприяли

достовірності, біо- й автобіографічності віршів і поем про вояків і військо. У них поет заперечував насильство, виступав за гуманізацію світу. Не множив батальні сцени, а романтично малював відхід новобрання, прощання з матір'ю, з милою («Золотий лев», «Рожа», «На відході»). Спомин про домівку («Святий вечір», «Рекрут», «Вечір на Підгір'ю»), туга рідних і товаришів («Сестра», «Флояра»), смерть або її передчуття («Товариші», «Лист», «Трупарня») – наскрізні мотиви поетичного доробку Ю. Федьковича, якого справедливо називають «поетом жовнірської скорботи», позаяк жовнірській тематиці присвячено понад 50 його творів. Серед них незвичайною силою трагізму, точністю побутових деталей та глибиною психологізму вирізняється вірш «Рекрут». Кожне його слово філігранно відшліфоване, точне. Авторське втручання у тексті незначне, носить характер ремарок, хоча у підтексті симпатії та антипатії виявляються гранично виразно. Твір побудовано на контрасті: щасливе, вільне життя карпатського легініка протиставляється сповненому безнастанної муштри, гірких роздумів та принижень існуванню жовніра. Повторювана вказівка на те, що дія відбувається «в цісарському дворі», безпосередньо називає винуватця трагедії. Психологічно вмотивована смерть героя, якого навіть у сні, у стані напівсвідомості бентежить болюча думка: «Чом ненька ми не писує? / Ци вна ще жие?..» І через гори і доли, крізь відстань і час долинає до нього з могили рідний материнський голос. Сильне душевне зрушення завершується трагічно. Поет без зайвих експресій, дуже стисло карбує типово баладну розв'язку, окреслюючи її виразною метафорою: «кров точиться по мармурі, / А жовняр умер».

У баладі «Дезертир» (переробка з «Новобранчика» (1862) – не була повністю надрукована за життя Ю. Федьковича) надія застати матір живою, зігріти її добрим словом, «врубати дрівець» змушує сина вдови – «цісарського стрільця» – покинути службу і сповнити свій святий синівський обов'язок. Емоційно-зримо видіння-спогад, що є викладом материнського листа, влучне порівняння «ісхопився, як полумінь», «полетів, як птах», заперечний паралелізм «а вітер з ним не йде вдогін, бо годі му так» не тільки засвідчують майстерність поета, а й підносять простого селянського юнака до вершин романтичного героя, який, нехтуючи страхом, обирає єдино правильний вихід, вступивши у протиборство з жорстокими життєвими обставинами. Думка читача рветься підсвідомо і нестримно: «Що ж буде далі?» І поет, ніби продовжуючи розпочату тему, у спорідненому з баладами творі «В арешті» веде сумну оповідь з тюремної камери. А може, що вірогідніше, після суду й покарань шпіцрутенами, не витримавши знущань і розлуки, скінчить життя самогубством, як герой однойменної поеми «Дезертир», що за висловом І. Франка, стала «короною всієї поетичної творчості Федьковича». Жовнір у Ю. Федьковича – м'який, надламаний душевно, пасивно-страждаючий, сентиментальний, сповнений меланхолії, він – заживо похована людина, а солдатчина осмислюється поетом як частка загального горя народу.

Ще в ранньому доробку Ю. Федькович розробляє мотив народного співця, зокрема, у віршах «На день добрий», «Оскресни, Боян!». На смерть Т. Шевченка поет відгукнувся «Співацькою добранічню», «Осьмим

поменником Тарасові Шевченкові на вічну пам'ять». Роль українського генія та його художньої спадщини в долі Ю. Федьковича особливо вагома, іноді він перебував у полоні Шевченкових думок і слова.

Вірш «Нива» (1862-1863) продовжив мотиви суспільного призначення творчості, її високої мети – сприяння визволенню і відродженню нації (мотиви ці – серцевинні в збірці «Поезії...» 1862-го р., у всьому набутку лірика). Надруковано цю поезію медитативного плану 1863-го р. у газеті «Вечорниці» – органі народовської партії, де було немало Федьковичевих однодумців і приятелів. «Нива» є водночас художнім розмислом над станом і перспективами української Буковини, її ліричного мистецтва, з одного боку, та програмою власної діяльності – з другого. Вихідна емоція ліричного «я» – невдоволення пасивним очікуванням змін у краї на краще – стає вже в зачині імпульсом до дії. Вона висловлена алегорично:

Зорю свою Буковину,
Як наш Тарас, як мій тато
Научив мене орати:
І віру, любов, надію
Буковинов скрізь посію.

Цитовані рядки підтверджують, що переймання гуманістичних ідеалів, зокрема Шевченкових, підпорядковане у творі оновленню українського народу подібно до зораних гір і долин. Мотив біблійної притчі про сівача поет розробив у патріотичному дусі. Адже зібрані женці не «кріпаками мізерними» зажинатимуть на чужій землі, а свідомо плекатимуть «свою землю питому» згідно з наукою «безсмертного нашого Батька».

Громадянська лірика Ю. Федьковича нерідко залучала виражальні можливості іронії. Це стосується й вірша-«молитви» «Пречиста Діво, радуйся, Маріє». Заголовні слова католицької молитви «Ave, Maria» повторюються на початку та в кінці кожної строфи-септими і створюють ідейне, естетичне й емоційне обрамлення. Ввібравши в душу людське горе, автор-гуманіст заперечує світ, у якому бракує християнської любові до ближнього. Отже, Федькович виявив тут релігійне чуття приблизно шевченківського типу («Не нам на прою з Тобою стати...»). Варто згадати й те, що, охрещений у латинському обряді (звідси ім'я Осип), він свідомо перейшов у православ'я, прибрав ім'я Юрій. Піклуючись про збереження давніх релігійних традицій, поет укладав і писав твори побожного характеру. Він є автором пісні «Марія» про Пречисту Діву, за його словами, «православних християн надію». Слушною бачиться оцінка польського літератора Абгара Солтана: навіть сама «молитва» «Пречиста Діво, радуйся, Маріє...» забезпечує Ю. Федьковичу «належне місце серед плеяди слов'янських поетів».

Мотив любовної пристрасті у Ю. Федьковича веде до незворотніх вчинків, світ його інтимної поезії пройнятий еросом, взаємними муками, позаяк кохання у поета – це прямування до смерті («Гуляли», «Йому й її», «Явір», «Сонце», «Сон»).

Мотив спокуси (часто смертельної) домінує в останній період творчості, позаяк автор ставив перед собою завдання реанімувати (оживити) сферу

народної демонології язичницьких вірувань, зокрема образи істот, яких народна фантазія наділила функціями заманювання, наприклад, русалок («Черемська цариця», «Сокільська княгиня», «Римська княгиня», «Керманич»).

Мова поезій Ю. Федьковича – це мова простих буковинців, до яких він звертав свій ніжний, гнівний і співчутливий голос. Його вірші близькі до народної пісні та до поетичного стилю Т. Шевченка, їм характерні такі риси: всепроникаюче ліричне чуття, відкритість авторського «я», дихотомія двох світів – армійського й вільного, поєднання романтичних, реалістичних, а часом просвітительських та сентиментальних ознак.

Більшого розголосу, ніж поезія, набула свого часу (особливо в Наддніпрянській Україні) прозова творчість Ю. Федьковича.

Проза письменника та її новаторство

У грудні 1862 р. редакція народовського журналу «Вечорниці» одержала від Ю. Федьковича рукопис повісті «Люба-згуба». Це і був перший, написаний ще в армії, прозовий твір популярного вже тоді поета. Особливо плідно письменник став працювати в галузі прози, коли назавжди осів у горах, серед гуцулів. Друкувалися його оповідання і повісті в 1862-1867 рр., а потім, з перервами, аж до 1885 р. і після смерті в різних за орієнтацією журналах і газетах, переважно народовських («Вечорниці», «Мета», «Нива», «Правда», «Буковина», «Буковинський альманах», «Бібліотека для молодіжи» та інших виданнях).

Прозовими жанрами Ю. Федькович зацікавився під впливом творів українських письменників – Г. Квітки-Основ'яненка й Марка Вовчка. Прочитавши повість Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся», одержану зі Львова влітку 1862 р. від К. Горбала разом з «Кобзарем» Т. Шевченка, оповіданнями Марка Вовчка і «Чорною Радою» П. Куліша, Ю. Федькович ділиться своїми враженнями від неї: «Маруся, Марусенька – божечку милий, коби ми не сором, то бігме бим ще раз сплакав. Се не повість, се одна красна, красна душа, висипана на папері. Кілько люби (любові), кілько поезії! Як чоловік сю книжечку в руки озме, то не інак, але тоне в красі, гей бджілка в цвітах, а як муся прийде її з рук покласти, то боїться, бо не інак, але муся видить, що свій рай, свою душу тратить». Ще більше вразили письменника оповідання Марка Вовчка. Він вважав, що краще від неї «не годен уже ніхто написати».

Можливо, саме тому повість «Люба-згуба» носить виразні сліди впливу Квіткиної «Марусі». Близькість між цими творами виявляється в ідейно-тематичному плані; в обох повістях герої страждають і гинуть через нещасливу любов; обидві – проводять благородну, гуманну думку, що глибокі душевні переживання, складний внутрішній світ, безмірне почуття любові, ревнощів притаманні простим людям в такій же або й більшій мірі, як і представникам панівних класів. На цій високогуманній ідеї Ю. Федькович спеціально наголосив, вклавши в уста оповідача такі слова: «Не смійтеся, пани мої, наші людські груди жаль дужче дотикає, як ваші панські. Ми серце ще не запечатали в кальці, ані віддали до шпаркаси (ошадкаси), як в його є, так і говоримо».

Звертає увагу й те, що прозаїк користується тут улюбленим прийомом зачинів Квітки, в якого майже кожна повість відкривається якоюсь моральною

сентенцією. Повість «Люба-згуба» починається таким повчанням: «Нічо так чоловікові віку вже не укоротає, як та любов. Хто не вірить, най лиш слухає, що розказуватиму».

Однак є одна визначальна риса, якою докорінно вирізняється ідіостиль Ю. Федьковича. Квітка змальовує людей доброчесними, покірливими своїй долі, релігійними. Герої Ю. Федьковича відзначаються великою життєвою енергією і відвагою. Це натури з невгамовними пристрастями, готові за наругу, образу честі розплачуватися кров'ю. А тому й конфлікти у його повістях й оповіданнях завжди проходять бурхливо, гостро, навально, тоді як у Квітки вони розвиваються спокійно, лагідно, хоч нерідко і закінчуються смертю героя.

В основі сюжету «Люби-згуби» – любовний конфлікт, що виник лише з інтимних взаємин. Два рідні брати Ілаш і Василь закохуються в одну дівчину – Калину. Старший брат Ілаш одружується з Калиною, вражений Василь на весіллі убиває брата і себе.

Подібний сюжет, очищений від соціальних причин, в різних варіаціях розробляється ще й у таких творах, як «Серце не навчити» (1863), «Хто винен?» (1863), «Побратим» (1865). Головне в них – дух волелюбства, неприборкане відчуття вольності. У жилах гуцулів тече кров Довбуша, на прихід якого вони сподіваються. Ю. Федькович схиляється перед чистим серцем і волелюбством своїх земляків, славить їх непримиренність до зла і кривди. Він оспівує добро, красу, моральну чистоту жителів Карпат.

В оповіданні «Сафат Зінич» прозаїк подає реальні картини з життя сербів, чим розширює тематичні обрії української прози. Тема жовнірського безталання тільки намічена, на першому плані – зумовлена соціальними факторами трагедія бідної вдовиної сім'ї, в яку закинула доля солдатиків-буковинців – оповідача і його старшого товариша Сафата Зініча. Дочка вдови – Марта – вразлива беззахисна дівчина стала для жовнірів молодшою сестрою. Зі цнотливою стриманістю говориться про любов Марти і молодого Янка, який виявився негідником (висватав дочку багатія, а Марті відіслав перстень). Через три дні Марту і її матір поховали. За честь знеславленої бідної дівчини заступається жовнір Сафат Зінич Він убиває винуватця її смерті. Письменник і в цьому оповіданні підкреслює нетерпимість героя до кривди людської, його правдолюбство. Коли Зініча питають, за що він покараний, той відповідає: «За правду, товаришу! – мовив, як у дзвін ударив, а сам ні скривився».

На оповіданнях і повістях Ю. Федьковича простежується розвиток творчого методу письменника від етнографічно-романтичного опису навколишнього життя до реалізму. Його прозова спадщина при безперечному впливі Марка Вовчка і Квітки є глибоко оригінальним своєрідним явищем в українській літературі.

У пізніших творах причиною нещасливого кохання, що приводить до трагічного кінця одного із героїв, стають майнова нерівність, рекрутчина, силуваний шлюб тощо. У таких оповіданнях і повістях, як «Штефан Славич» (1863), «Дністрові кручі» (1865), «Безталанне закохання» (1867) нещастя закоханої пари служить віссю, навколо якої письменник групує правдиві

картини життя розшарованого гуцульського села, малює образи простих селян, жовнірів, наймитів.

Безрадісна, муками і стражданнями повита доля рекрута, солдата австрійської армії найчастіше потрапляє в поле зору Федьковича-прозаїка. І це не випадково. Адже рекрутчина була великим соціальним лихом, яке лягло тягарем на буковинське село, насамперед на селянську бідноту – наймитів, сиріт, усіх тих, хто виявляв незадоволення або протест.

Реалістичні картини австрійської рекрутчини та жовнірського життя змальовані прозаїком у повісті «Три, як рідні брати» (1865) та її новій редакції «Ангел-хранитель», в оповіданні «Таліянка», «Штефан Славич», «Пісня молодецька про кохання». Обурення несправедливістю, яка панувала під час рекрутського набору, висловлює письменник в оповіданні «Таліянка», де один із героїв каже: «Прийшла вербицирка: а війт не мав кого за свого сина упхати, та мене сироту». А що чекало такого рекрута в армії – бачимо з історії героя оповідання «Три, як рідні брати» солдата Івана Шовканюка. Австрійський солдат – безсловесна істота; над ним постійно збиткується військово начальство. Коли Шовканюк одержав від брата Онуфрія передсмертного листа і звернувся до капітана з проханням надати йому відпустку, щоб підтримати в біді своїх рідних, той б'є його жорстоко і віддає до арешту.

Наруга цісарсько-німецьких офіцерів, умови військової служби приводять до самогубства Штефана Славича з однойменного оповідання.

Таке жорстоке, нелюдське поводження офіцерства з солдатами було звичайним явищем у тогочасній австрійській армії. Ю. Федькович тут анітрохи не погрішив проти правди життя. Він створив у цілому огидливий образ австрійської воячини, протиставивши йому привабливі образи людей із народу.

Волелюбним гуцулам допікали не лише рекрутчина і жовнірська служба. Багато лиха зазнавали вони вдома, у горах. Тут їх оббирала, утискала місцева влада в особі громадських начальників, панів, орендарів і попів.

Як письменник-реаліст, Ю. Федькович не міг обминути ці соціальні типи гуцульського села. В оповіданні «Жовнярка» введено образ багатія Павла Павуна, шахрая вищої марки, людини підступної і облесної. Для того, щоб одружитися з дівчиною Софроною, він вдається до обману, фабрикуючи повідомлення про смерть її нареченого Тонія на війні.

На тлі соціальних контрастів села та ідилічних картин карпатської природи Ю. Федькович вивів галерею образів протестантів, борців проти неправди і насильства. У його прозових творах не знайдемо героїв пасивних, слабосильних, як приміром, у ранній поезії. Це пояснюється тим, що кращі оповідання і повісті написані в так званій путилівській період, коли остаточно сформувався його світогляд, а в поезії з'явилися образи народних героїв – Олекси Довбуша, Лук'яна Кобилиці, Юрія Гінди.

Однак образів народних ватажків Ю. Федькович у прозі не створив. Тут виступають гуцули, сам народ, на плечі якого падає весь тягар тогочасного соціального гніту з такими атрибутами, як рекрутчина, несправедливі війни, голод покинутих родин, загублене особисте і сімейне щастя. Герої

Федьковичевих творів – це волелюбні, горді і чесні люди, які не терплять ніякої наруги над собою і своїми почуттями; люди високої моральної чистоти і внутрішньої краси, сильні і вольові характери, готові кожної хвилини збройно виступити на захист своєї честі, усіх скривджених і принижених, за правду стати. І. Франко у статті «Молодий вік Юрія Федьковича» з приводу цього писав: «Бачимо там (тобто в оповіданнях) народ... що любить у пишнім убранні, і зброї, в стрілецтві, народ лицарський, що дуже сильно дбав про свою честь, не дасть себе скривдити, не привик гнутися...».

У всіх творах Ю. Федьковича представники народу завжди наділені позитивними рисами. Письменник описує життя простих гуцулів з найщирішою любов'ю, близько сприймає їх радощі і смутки, задумується над нещасливою долею свого рідного «руського народу». «Пливе Дністер тихий, як той руський народ, широкий, як його думка» (оповідання «Безталанне закохання»). Так романтично і зворушливо може говорити про рідний народ лише його вірний син, який цілком проїнявся духом народного життя, став народним співцем. Найбільшою заслугою Ю. Федьковича є те, що він, як і Т. Шевченко, ніколи не втрачав великої віри у визвольні сили народних мас. Письменник був гордий за свій народ, упевнений у його майбутньому. Цією гордістю проїнята вся його творчість. У передмові до рукописної збірки «Буковинських пісень» він писав: «І Буковина була в неволі, і тут лялися крові рік під нагаями панських посіпак та під пазурами захланного... але духу народного хто не чіпався... І справді, руської треба було упрямої, щоб зовсім не пропасти, спасибі тобі оце, руський Роде!»

Отже, творчість Ю. Федьковича – яскрава сторінка української культури другої половини XIX ст. Винятково своєрідна генеза його естетичних ідей, різноманітні й незвичайні впливи, яких зазнав письменник, а водночас глибока індивідуальна самобутність митця спричинилися до постання багатобарвного, новаторського за своїм характером художнього явища, що впродовж десятиліть привертало увагу сучасників, а також по-своєму засвідчило неухильне зростання національної культурної ідеї в усіх етнічних регіонах України.

Краща частина доробку Ю. Федьковича – надбання не лише української літератури. У 60-80 рр. XIX ст. його твори за посередництвом перекладів входили у польське, чеське, словацьке, сербохорватське культурне середовище. На початку XX століття до творів поета звертаються англійські перекладачі й письменники.

В історію української літератури він увійшов як найвидатніший письменник «передфранківського періоду» на західноукраїнських землях. Автор епічних і драматичних творів про опришківське минуле, визвольну боротьбу краян і змагання за свободу південних слов'ян, оборонець України від «московської окови» і співець козацького Запорозжя, творець патріотичного гімну «Нова Січа» й афористичних мініатюр циклу «З округів» – це теж він, письменник, завдяки якому «Буковина пробудилася до життя» (Ф. Ржегорж).